

**СРЕКЦИЯ: XX Ғ. БАСЫНДАҒЫ АЗАТТЫҚ ҚОЗҒАЛЫС
ЖӘНЕ АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ
СЕКЦИЯ: ОСВОБОДИТЕЛЬНОЕ ДВИЖЕНИЕ В НАЧАЛЕ XX ВЕКА
И АХМЕТ БАЙТҰРСЫНОВ**

НАТИРАЛАРДАКІ АНМЕТ БАЙТҰРСУНОҒЛУ

*Güljanat KURMANGALIYEVA ERCILASUN**

Ahmet Baytursunoğlu (1872-1937), eğitimci, yazar, yayıncı, şair, besteci, Kazak dilbiliminin kurucusu ve reformcusu, edebiyat teorisinin temelini atan bilim insanı ve devlet adamıdır. Çok yönlü, donanımlı kimliğinin bir diğer özelliği 20. yüzyılın başında Kazak halkının ulusal kurtuluş hareketi Alaş'ın liderlerinden ve fikir babalarından biri olmasıdır. 1913-1918 yılları arasında Alaş lideri Alihan Bökeyhan ve dava arkadaşı Mirjakıp Dulatoğlu ile birlikte toplumda önemli bir yere sahip olacak “Kazak” gazetesini yayınladı. Aydınlar ve halk tarafından çok sevilen ve saygı duyulan Ahmet Baytursunoğlu, Eğitim Bakanı vazifesini de başarısıyla yürütmüş, halkın ve toplumun hem özgürlüğü hem aydınlanması için çok emek harcamıştır. Çarlık devrinde de siyasi mücadelesinden dolayı takip ve birkaç defa tevkif edilen Ahmet Baytursunoğlu, Sovyet döneminde daha şiddetli kovuşturmalara maruz kalmıştır. 1929 yılında tutuklanarak, sonrasında ailesiyle birlikte Sovyetlerin Sibiryа'daki toplama kamplarında ağır koşullarda çalıştırılan ve sağlığı bundan epeyce etkilenen Baytursunoğlu, 1934'te serbest bırakılır. Fakat 8 Ekim 1937'de tekrar tutuklanır ve kurşun cezasına çarptırılır, bu hüküm 8 Aralık 1937'de yerine getirilir. Baytursunoğlu, vurulmasından yarım asır sonra beraat eder.

Ahmet Baytursunoğlu gibi çok yönlü, donanımlı, kabiliyetli bir aydın ve mücadele adamı acaba hatıralarda nasıl yer edinmişti? Böyle bir deha, hafızalarda ne kadar korunmuştu? Bu yazıda Ahmet Baytursunoğlu'yu bizzat tanıyan yakınlarının hatıraları incelenerek, birinci el kaynakların aktardıkları anılar üzerinden Ahmet Baytursunoğlu'nun şahsiyeti ve mücadelesi irdelenecektir. Ancak burada önemli bir nokta, yukarıda da belirtildiği gibi, aydının beraat süreci ölümünden yarım yüzyıl sonra gerçekteşmiştir. Ayrıca Baytursunoğlu'nun tıpkı kendisi gibi yol ve dava arkadaşlarının neredeyse hepsi, yakın akrabalarının birçoğu Stalin döneminde katledilmiştir. Dolayısıyla Baytursunoğlu'yu yakinen tanıyan ve mücadelesine şahit olan insanların büyük bir çoğunluğu yaşamıyordu ve anılarını aktarabilecek durumda değildi.

Ahmet Baytursunoğlu ile ilgili anılar incelendiğinde, aydının şahsiyeti ile ilgili olarak kızı şolpan Baysalova, “Babam uzun boylu, zayıfça, yakışıklı bir adamdı. Gözlük takardı. Karakter olarak ciddi ve oturaklıydı. Acele etmeden düşünerek, sabırla, sakince ve ciddi bir şekilde konuşurdu” diye yazar. Kızının aklında kalan özelliklerinden biri Baytursunoğlu'nun çalışma disiplini: “Babam biz uyurken yazı masasına otururdu. O kişi ne zaman dinlenir bilmem, sabaha kadar bir şeyler yazar, sabah ise işe giderdi. O sırada Orenburg'daki Pedagoji Enstitüsünde edebiyat teorisi dersini okuturdu. Kamu ve toplum ile ilgili başka işleri de çoktu...” diye yazar (Baysalova, 1993).

Baytursunoğlu'nun bir diğer özelliği de çok çalışmasının ve titizliğinin yanı sıra müziğe ilgisi, şarkı ve türkü söylemesi, *dombıra* çalması, söz yazarlığı ve besteci yönüdür. Ahmet Baytursunoğlu'nun sanata olan ilgisi, birçok hatıradaki olduğu gibi kızı şolpan Baysalova'nın hatıralarında da yer almaktadır. Milleti için çok çalışmasına rağmen, şiir yazmaya, beste yapmaya, şarkı, türkü söylemeye, *dombıra*, keman, piyano çalmaya da vakit bulduğundan bahseder. “Akşam evde bir araya gelip keyifli, mutlu vakit geçirirdik. Babam neşeyle, *dombirasını* eline alır, şarkı söylerdi. Keman çalardı. Söylediği şarkılara çoğu zaman biz de eşlik ederdik”. Kızı ayrıca babasının çok iyi bir amatör fotoğrafçı olduğundan bahseder ve babası

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Ankara; g.ercilasun@hbv.edu.tr

odayı karanlıklaştırıp, fotoğrafları tabederken, kendisinin de yanında izlediğini aktarır (Baysalova, 1993).

Ahmet Baytursunoğlu'nun aynı özellikleri yeğeni Samırat Kakişev tarafından da aktarılır: "O zamanlar elektrik yok, mum ışığında gece yarısına kadar çalışırdı... Çok çalışmaktan yorulduğunda *dombırayı* eline alıp, türkü söylemeyi severdi. *Küyleri* (enstrümantal ezgileri – GKE) çalmayı da severdi. Sadece halk müziği ve geleneksel parçaları değil, operayı da severdi. Amcam, eşiyile birlikte beni birkaç kez operaya götürmüştür. 'Jalbr', 'Er Tarğın', 'Kız Jibek' gibi operaları çocukken izledim ve dinledim. Amcam ile filmlere gitmek de çok zevkliydi..." (Kakişev, 1992).

Ahmet Baytursunoğlu'nun yakın yol ve dava arkadaşı, meşhur yazar ve şair, "Uyan, Kazak!" şiirinin müellifi Mirjakıp Dulatoğlu'nun akrabası Botagöz Askarkızı da hatıralarında Baytursunoğlu'nun hem çok çalıştığını hem müziğe ilgisini anlatır: "Ahmet Baytursunoğlu, işlerden yorulduğu zaman odanın içinde volta atardı. Çalışmaya ara verdiği, tahta zeminin gıcirtısından ve söylediği şarkılarla türkülerden belli olurdu. Eline *dombıraşını* alıp, yavaşça söylerdi. 'Elim-ay', 'Eki jiren' ve 'Karagöz', severek icra ettiği şarkı ve türkülerdi. Şimdilerde 'Kız Jibek' operasındaki Karagöz aryası Ahmet Baytursunoğlu'nun eseridir, sözü de, bestesi de kendisindedir..." (Dulatoğlu, 2013).

Ahmet Baytursunoğlu'nun Gramofonu.
Torgay Müzesi'nde bulunmaktadır.

Kaynak: https://alash.semeylib.kz/?page_id=616

Ahmet Baytursunoğlu'nun kızı Şolpan Baysalova, babasının birazcık boş vakit bulursa hemen kendisine ve Aumat ağabeyine okuma yazma öğrettiğini, bir şeyler öğretmeye çabaladığını belirtir (Baysalova, 1993). Bu hatıradan da anlaşılıyor ki, Baytursunoğlu'nun eğitime verdiği önem malum, demek ki, eğitim toplum için önemliydi ve önce aileden başlamalıydı.

Şolpan Baysalova, babasının bir başka özelliğini de ortaya koyar: Baytursunoğlu'nun doğayı çok sevdiğini, işten dönerken güvercinlere ve serçelere yem satın alarak onları sabahları beslediğini anlatır. Hatta bir bahar evlerinin verandasına bir kırlangıcın yuva yaptığını, sonra kırlangıçların iki olduğunu, yuvayı daha hızlı yapmaya başladıklarını ve bu arada verandayı

kirletmeye başladıklarından bahseder. Baytursunoğlu'nun eşi bu durumdan çok hoşnut olmaz, ancak Ahmet Baytursunoğlu, kırlangıçların yuva yapacakları yeri iyi seçtiklerini, "Bize inandıkları için verendamıza yuva yaptılar, bu yüzden onlara dokunmayacağım" dediğini ve sonra onlara özenle baktığını anlatır (Baysalova, 1993). Kazaklar kırlangıca değer verir, yuvasını bozmazlar; bu anlayışın Baytursunoğlu'ya da işlediğini, ayrıca karıncayı bile incitmeyecek merhametini anlamak mümkündür.

Bu özelliklerini Ahmet Baytursunoğlu'yu yakından tanıma fırsatı bulan bir diğer anlatıcı Aubek'in hatıralarından görmek mümkündür. "...Ahmet bey her zaman tertemiz, muntazamdı. Nerede görseniz, dimdik, düzenli, düzgün şekilli bıyık ve sakallıydı, gözlüğünü çıkartmazdı. Tam bir şehir beyefendisi gibi yürürdü ve davranırdı. Aydınlar arasında eşsiz ve özeldi. Bana durmadan harfleri öğretirdi, sayesinde kitap okuyabilecek düzeye geldim" (İlyas, 1998).

Aubek, Baytursunoğlu'nun kişisel özelliklerini ve hobilerini anlatmaya devam eder: "...Ata binerdi, Akköl taraflarına gezmeye giderdi. Balık tutardı. Akköl'ü seviyordu. Ağabeyi Kali, şahin ve kartal avı yapardı, Ahmet bey de bilir ve yapardı. Kuş ile avcılık yapar, Karakum'a kadar gidip dönerdi" (İlyas, 1998).

Aubek'in anıları şöyle devam ediyor: "Ahmet Baytursunoğlu evliya gibi bir adamdı. Bütün toplumun dikkatini çeken, eğitilmiş biriydi. Nasıl da akıllıydı... Alaş'ın alnına yazılmış şanslıydı... Ahmet Baytursunoğlu'yu son görüşümden bu yana neredeyse 70 yıl geçti... Ağabeyi Kali'nin yanında çalışıyordum... Kali 1926'da öldüğünde Ahmet Baytursunoğlu gelemedi. Ertesi yıl Baytursunoğlu eşiyile birlikte geldi ve yıllık aş (mevlüt yemeği) verdi. Ben koyun güderdim. Bir gün Baytursunoğlu Otar'a geldi. Böyle köyü ziyaret eder, hayvanları görür, durumu öğrenirdi. Sıtmadan titreyerek yattığım yerden beni eve götürdü. Başım kel, vücudum yara bere içinde, boynum incecik, yüzüme bakılacak bir halde değilim. Sonra ağabey elimden tuttu ve 'Yavrums, gördüğün gün gün değilmiş, nasıl bu duruma düştün' dedi ve beni eve getirdi. Yengeyi çağırdı ve Badrisafa'ya: 'Bu çocuğu yıkayıp temizler misin? O çok hasta. Bu çocuğa bak ve eğit! Adam et!' - dedi. Sonra Badrisafa yengem bana kendi çocuğu gibi baktı. Doğduğumdan beri, daha önce hiç bu kadar sıcak bir nezaketle muamele görmemiş, değil okşayan bir el, hiç güzel bir söz duymamış olan bana Yaradanın yardımınıydı bu. Ben anne sevgisi olmadan büyüyen bir zavallıyım. Hayatımda ilk kez sadece iki kişi: Ahmet bey ve eşi Badrisafa yengem bana acıdılar ve ellerinden gelen bütün iyilikleri yaptılar. Nasıl unutulabilirim! Böyle merhametli insanlar geçti... Yengem Badrisafa sayesinde iyileştim, zamanla tamamen iyileştim. Allah'a binlerce kez şükrettim. Allah'a şükretmem, Ahmet bey ve Badrisafa'ya şükretmem demektir" (İlyas, 1998).

Ahmet Baytursunoğlu'nun özel hayatı, eşi ile ilişkileri, görüştüğü çevre ve arkadaşları da merak edilen konulardandır. Eşinin ismi Aleksandra olup, Ahmet Baytursunoğlu ile evlenince İslamiyeti kabul eder ve Badrisafa adını alır. Şolpan Baysalova, anılarında annesinin güzelce güleryüzlü, sakin, oturaklı, mütevazı, titiz bir hanım olduğunu, Kazakça iyi bildiğini aktarır. Başına beyaz işlemeli bir eşarp takarak uzun elbise giydiğini, saygıdan Ahmet Baytursunoğlu'nun adını söylemeyerek "Töre" (efendi, bey anlamında - GKE) veya "Törem" diye hitap ettiği, kızının anılarının yanısıra birçok hatıradan belirtilir. "İkisinin kişilikleri o kadar uyumluydular ki, birbirleriyle yüksek sesle konuştuklarını, hatta nezaket sınırını aşarak birbirine kızıp gücendiklerini bile hiç görmedim" diye anlatır (Baysalova, 1993).

Şolpan Baysalova, Kızılorda, Kazakistan'ın başkenti olunca oraya taşındıklarını ve evlerinde çok misafir ağırladıklarını, tanınmış çok sayıda aydının evlerinde bulunduğunu aktarır. "...Çay içilir, yemekler yenir, toplantılar yapılır, uzun uzun sohbet edilirdi. Bu tür toplantılarda içki içmek, sigara içmek veya kumar oyunları oynamak gibi şeyler olmazdı. Herkes saygılı ve memnun bir şekilde teşekkür ederek vedalaşırdı. Babam ve annem, genç ya da yaşlı, eve gelen herkesi uğurlamayı bir alışkanlık haline getirmişlerdi. Ben çok yaramazlık yapardım. Annemin bakışından çekinirdim. Ama ne babam ne de annem bana fiske vurmazlardı" diye belirtir (Baysalova, 1993). Ahmet Baytursunoğlu ile ilgili hatıralarda eşi Badrisafa Hanım'ın ismi ve saygılı ilişkileri sıkça yer almaktadır. Ahmet Baytursunoğlu'nun Sovyet rejimi tarafından halk

düşmanı olarak görülüp, kurşuna dizilmesinden sonra eşi Badrisafa Hanım'ın hayatının akıbeti hakkında çeşitli varyantlar bulunsa da muğlak kısımlar da çoktur²⁵.

Ahmet Baytursunoğlu ile ilgili anılardan yazar, bilim ve devlet adamının, vatani ve milleti için mücadelesinin bedelini ağır ödediğini görebiliyoruz. Mirjakıp Dulatoğlu'nun kızı Gülnar Dulatova, *Şındık Şırağı* (Hakikat Işığı) adlı kitabında Ahmet Baytursunoğlu ile ilgili birçok hatıra yer verir. Kitapta yer alan, Ahmet Baytursunoğlu'nun halası Saken Kalıkızı anılarında şöyle belirtir: “1929 yılında Ahmet ağabeyimizin tutuklandığını, evinin aranarak, özel eşyalarına, manevi açıdan eşsiz kitaplarına el konduğunu öğrendik. Yengemiz Badrisafa ve kızı Şolpan, Batı Sibirya'ya sürgüne gönderildi, hepimiz için felaket oldu... Amcaları Ahmet tarafından evlat edinilen (Gülnar Dulatova'nın da bizzat tanıdığı) Kazihan ve Aumat, kendilerine ‘amcanız halk düşmanı’ denerek köy aktivistleri tarafından işkence edilerek dövülerek öldürülmüş. Akrabaları sonra ikisini bir mezara defnetmişler” (Dulatova, 2013).

Halkının özgürlüğü, eğitimi ve eşitliği için mücadelesi dolayısıyla hem Çarlık döneminde, hem Sovyet döneminde soruşturma ve çeşitli cezalandırma, defalarca tutuklanma, işkencelere maruz kalan Ahmet Baytursunoğlu ve ailesi zor günler geçirmişlerdir. “Beşinci tutuklamadan sağ çıkmadı...” diyen yeğeni Samırat Kakişev, Ahmet Baytursunoğlu'nun hayatı boyunca beş kez hapse girdiğini ve nasıl tutuklandığını aktarır. “1937’de bir sonbahar günü, okuduğum teknik meslek yüksekokulundan eve döndüğümde evin yakınında bir sürü insan toplanmıştı. Komşumuz Yaşa, beni gördü ve hemen dedi ki: ‘Sizin evdeki dedeyi NKVD adamları götürdü, o bir casusmuş’. ‘Nasıl casusmuş, hasta eşine bakan yaşlı bir adam ve zaten amcam çok haksızlığa uğradı, çok zor günler geçirdi, daha yeni zor bela özgürlüğüne kavuşmadı mı?’ diye bağırdım. ...Dairemize girdiğimde evde eşyalar dağıtılmış ve yere kırık kapacak, tabaklar saçılmıştı. Badrisafa anne ağlıyordu. Sonra: ‘Ah, Samırat, amcanı NKVD siyah bir arabaya atıp götürdü. Nereye götürüyorsunuz? diye sorduğumda kısa boylu, esmer bir genç ‘Öbür dünyaya’ diyor. Felaket’ diye anlatıyordu yengem...” (Kakişev, 1992).

Yeğeni, Ahmet Baytursunoğlu'nun iki defa uzaklara, kuş uçmaz, kervan geçmez yerlere sürgüne gönderildiğini, bunlardan ilkinde Çar'a karşı olumsuz fikirler yaymakla suçlanarak 1907’de bir süre Karkaralı hapishanesinde tutulduğunu ifade eder. Ardından, 1 Temmuz 1909’da Semey valisinin acil emriyle tutuklanarak herhangi bir soruşturma yapılmadan 8 ay bu cezaevinde kaldığını belirtir. Suçlamaları kabul etmediğini ancak Baytursunoğlu’yu salıvermek istemeyen mahkeme başkanının, ona iki yıllığına Kazak topraklarından uzaklaştırma cezası verdiğini ve emrin 21 Şubat 1910’da yayınlandığını yazar. Bu emir sonucunda Ahmet Baytursunoğlu, 9 Mart 1910’da Orenburg’a gelir ve 1917’nin sonuna kadar orada yaşar. Sovyet döneminde ise Haziran 1929’da Kızılorda hapishanesinde üçüncü kez hapsedilir. Kızılorda’da akşam saatlerinde bir bilimsel toplantı sonrası gözaltına alınır. Ayın sonunda gizlice Almatı hapishanesine götürülür. Ahmet Baytursunoğlu’ya, “1926’da Bakü Türkoloji Kongresi’nde yabancı bilim adamları ile gizli temaslar kurarak gelecekteki Kazak özerkliği sağlamak, büyük Rusya’dan ayırmaya ve bağımsız bir ülke kurmaya çalışmak” suçlaması yapılmıştı. Ahmet Baytursunoğlu'nun hapsedildiği dördüncü hapishane, Moskova'nın ünlü Butırka hapishanesi olur, burada birçok Kazak aydını tutuklu bulunmuştu. Baytursunoğlu, Temmuz 1929’dan 13 Ocak 1931’e kadar Butırka’da tutulur. Ardından Arhangelsk bölgesine sürgüne gönderilir. Ekim 1934’te bu sürgünden Almatı’ya döner (Kakişev, 1992).

8 Ekim 1937’de iki buçuk yıldan az bir süredir serbest olan Baytursunoğlu yeniden tutuklanır. Devlet Güvenlik Komitesi’nin Almatı’daki binasının bodrum katına götürülerek 7 numaralı hücreye kilitlenir. Bu, Ahmet Baytursunoğlu'nun beşinci ve son hapishanesiydi. 8 Aralık 1937’de bu hapishanede vuruldu. Beşinci tutuklamadan sağ çıkmadı... (Kakişev, 1992).

Hatıralarda Ahmet Baytursunoğlu'nun halkı tarafından nasıl sevildiğine ve hürmet gördüğüne dair anlatılar da çoktur. Zibaş Jarılkasıncı şöyle anlatır: “Ahmet bey sıradan bir insan değildi, özellikli, asil bir insandı, çünkü Ahmet bey’in gittiği yerlerde geride efsaneler

²⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Nazira Jarimbetova, “Бадрисафа бейнесі” (Badrisafa Sureti), *Egemen Qazaqstan*, 29 Mayıs 2010; Nazira Jarimbetova, “Қасқат ауылында көз жұмған Александра кім еді?” (Kaskat Köyünde Vefat Eden Aleksandra Kimdi?), *Añız Adam*, No: 11, 2010 Aralık, s. 40.

kalmış. Çok tanınmadığı zamanlarda bile çevresinde iz bırakmış. Esenjol isimli şair, Ahmet bey daha doğduğu Torgay topraklarından çıkmadığı zamanlarda bile ‘Ahmet’e İthaf’ adlı bir şiir yazmıştır, bu şiir biliniyor. Ayrıca Auliyeköl’de (Evliyagöl – GKE) öğretmenlik kariyerine devam eden Ahmet bey, arkasında ölümsüz bir anıt bıraktı. Muğalimköl (Muallimgöl – GKE) adlı göl! İnsanlar yer, su adı olarak kimin ismini verebilir? Üstelik Ahmet bey bu Auliyeköl’de sadece bir yıl çalışmış” (İlyas, 1998).

Sonuç olarak, aydın, eğitimci, dilbilimci, şair, besteci, tercüman, bilim ve devlet adamı Ahmet Baytursunoğlu, mücadelesinin yanı sıra şahsiyeti ile de örnek bir kişi olmuştur. Halkı için ömrünü feda eden aydın, halkı tarafından sevilir, sayılıyor. Bazı eserleri bulunamamışsa da birçok eseri başarılı bir şekilde saklanarak günümüze kadar ulaştırılmıştır. Öldürülmesinden ancak 51 yıl sonra beraat kararı verilir, yarım asır yasaklı kalsa da, bu zaman zarfında aziz hatırası, mücadelesi ve eserleri unutulmamıştır.

Kaynakça

Baysalova, Şolpan, “Алдымда асқар тау боп сен тұрасың” (Önümde Dağın Zirvesi Misali Sen Durursun), Ana Tili, 28 Ocak 1993.

Dulatova, Gülnar, *Шындық шырағы* (Hakikat Işığı), Almatı: Mektep, 2013.

Dulatova, Gülnar (Haz.), “Botagöz Askarkızı’nın Hatıraları”, *Шындық шырағы* (Hakikat Işığı), Almatı: Mektep, 2013.

Dulatova, Gülnar (Haz.), “Saken Kalıkızı’nın Hatıraları”, *Шындық шырағы* (Hakikat Işığı), Almatı: Mektep, 2013.

İlyas, Baytursın (Haz.), “Aubek’in Hatıraları”, *Алтын бесік* (Altın Beşik), Kostanay, 1998.

İlyas, Baytursın (Haz.), “Zibaş Jarilkasınkızı’nın Hatıraları”, *Алтын бесік* (Altın Beşik), Kostanay, 1998.

Jarimbetova, Nazira, “Бадрисафа бейнесі” (Badrisafa Sureti), *Egemen Qazaqstan*, 29 Mayıs 2010 <https://egemen.kz/article/3332-badrisafa-beynesi>

Jarimbetova, Nazira, “Қасқат ауылында көз жұмған Александра кім еді?” (Kaskat Köyünde Vefat Eden Aleksandra Kimdi?), *Añız Adam*, No: 11, 2010 Aralık, s. 40.

Kakişev, Samırat, *Ахаң туралы ақиқат* (Ahmet Baytursunoğlu Hakkında Hakikat), Almatı: Kazakistan, 1992. https://alash.semeylib.kz/?page_id=616.

KAZAK AYDIN AHMET BAYTURSUNOĞLU’NUN FİKRİ OLUŞUMU VE FAALİYETLERİ (1872-1937)

*Hikmet Demirci**

GİRİŞ

Kazak aydınlar, 19. yüzyıldan itibaren siyasi ve manevi gelişmeleri yakından takip ederek Çarlık Rusya hakimiyeti altında daha sonra Bolşevik Devrimiyle önemli adımlar atmışlardır. 20. yüzyıl ise Türk Dünyası ve Kazak modern tarihinde önemli bir döneme tekabül etmektedir. Bu dönemde Türkçülük ve İslamcılık adına eğilimler görüldü. Bu noktada Ahmet Baytursunoğlu hem eğitim hayatıyla hem de siyasi faaliyetleriyle Kazak tarihinin önemli bir dönemini şekillendirdi. 1886 yılında Turgay bölgesinde başladığı eğitim hayatı, 1895 yılında Orenburg’da Öğretmen Okulu’ndan mezun olması, 1905 yılında siyasi faaliyetlere başlaması, ayrıca Karkaralı dilekçesini imzalaması, 1894-1906 yılları arasında Turgayskaya Gazete’sinde makalelerinin yayımlanması, 1913 yılında itibaren “Kazak” Gazetesinin editörlüğünü yapması onun gelişiminde önemli basamaklardır. Bu gazete çalışmalarında oluşturulan grupla Alaş Orda hareketi içerisinde yer aldı ve Alaş Orda hükümetinde görev yaptı.

• Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kahramanmaraş/ Türkiye, hdemirci@ksu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8756-5909>.